

Třináctého listopadu roku čtyřicátého druhého uháněl šedivý nákladní vlak vlhkým ránem. Po obou stranách tál měkký, špinavý sníh. Dusot železných kol jednotvárně dorážel na spoje kolejnic s vytrvalostí, která uspává.

Uprostřed vlaku se mírně kolebaly dva osobní vagony. Okna hleděla do mlhy a zevnitř se za nimi rýsovaly teple navlečené postavy lidí. Tantarata, tantarata, tantarata, hučí vlak a hvízdavě krouží zatáčky, tantarata, tantarata. Na lavicích sedí tiché postavy, pod nimi, nad nimi a vedle nich jsou batohy, krabice a zavazadla, plátěná, kožená a nobubřelá, s praskajícími švy, těžká a těžná, zabírající místo cestujícím. Lidé podřimují, vzdychají.

Kraj je protnut kolejnicemi jako stříbrnými špy. Tisíce neurčitých směrů ubíhá do neznáma, tiše a tajuplně. Mraky se stahují, malíčké střípy slunce zůstávají vysoko nahoře, dole se protahují temné hnědá pole, úzká a vyčtrtá.

Josef sedí u okna osobního vagonu, přimhouřenýma šedýma očima pozoruje krajinu, mrtvou a smutnou a zdá se, že stále ještě žije v šed neprobuzeného jitra, i když už opět usnul. Hlava mu klesá v pravidelném kolební vlaku a ospalý obličej zůstává skryt za vysokým lincem krátkého kabátu.

Josef je ve stavu usínání. Mozkem mu probíhají poslední dny. Slzy, naděje, matka, všechno se mísí, kamarádi a pražské sady dole v rodné čtvrti, kterými ještě před třemi dny procházel přes primý zákaz německé okupační správy se skrytou žlutou hvězdou na prsou, pečlivě zabroubenou drobnými pravidelnými stěhy. Větev byly holé a stromů i lidí se zdálo taková, místo trávy rostly všude různé příživnické bylinky, roští bylo nepořádně zastříhané a Josef tedy chodil dlouhé hodiny a nepromluvil ani slova. Nikdo si ho nevšímal, starší lidé se připravovali na zimu a dlouhou vlnu, starým karbunkampensistům už bylo zima, jejich podlouhlé dřevěné stoly dole v aleji zely opustěností. Josef se potuloval dávno nepěstěnými cestičkami, naslouchal hlasu řeky, chvílemi se opíral o věkovité lípy, v jejichž silné káře byla neuměle vyryta srdce lásek tří posledních generací a hleděl dolů: pod ním hučelo město: Praha. Stále tak útulná a mírná i v předvečer zimy, strážky ulic byly ze zhora ze sadů malíčké a uzounké, studený vítr je zundšel žlutými, zelenými a nachovými podzimními listy a Josef tam nahoře stál s dosud nepoznanou melancholií a uvažoval o svém městě myšlenkami, jež platí někomu, komu zcela nerozumíme a přece je nám milý.

Pak nadesel poslední den doma. Vše bylo úplně jiné než se čekalo, matka plakala a zdálo se Josefovi tak podivuhodně a neobyčejně krásná, že se studem i strachem přinutil potlačit myšlenku, není-li to snad proto, že il už nikdy neuvidí.

Přišla však ještě příští den k ohradě Veletržního paláce, sbité z tenkých a dřevých prken, za nimiž se shromažďovali tisícové lidské kontingenty židovského obyvatelstva z českých zemí — potrava pro nenasytné terezínské ghetto. Přinášela mu neiráznejší malíčkostí a pokadě se loučila a myslela, že je to naposled.

Nikdo si nedělal iluse o shledání. Všechno bylo tak neurčité a nejisté, ani židovští poradatelé se žlutými páskami na rukávech nevěděli nic přesnějšího a zmatek byl o to větší.

Snad přišla i dnes ráno, ale už o ifeti hodině s pálnoci se transport na jediný povel zvedl ze špinavé podlahy a dal se na pochod ke vlaku; nikdo přitom nebyl, jen nepřístupní němečtí četníci, sebevědomí a jistí, kteří si z dlouhé chvíle pohvizdávali veselé berlínské šlágry a tu a tam křikl na opozdílce.

Je to opravdu tak dávno? Ne, jistě ne, stalo se to všechno dnes ráno! Náhle se Josefovi sřlo všechno v hlavě do velkého neprůhledného chaosu, uslyšel hromovou ránu, otevřel oči, v ústech pocítil osklivou, nepřijemnou přichuť a uvědomil si, že ve spánku spadl z lavice.

Vlak zastavil.

Dav lidí se zavazadly se pomalu a neohrabaně řadil do průvodu. Starý, šedovlasý muž, který nesl své velké těžké kufrы obdivuhodně lehce, se Josefa zeptal, jak je starý a když slyšel, že necetých patnáct let, tiše sklonil hlavu a nabídl se, že mu pomůže nést thumok. Josef nechtěl ani slyšet; jakmile přišel doopravdy k sobě, zdálo se mu celý

dnešní den veselejší. Vykráčoval si vedle silného starce a vyprávěl mu o otci, který zemřel tak dávno, že se naň sotva pamatuje a o matce, která zůstala v Praze, protože v matčině tele podle ruské theorie Hitlerovců koluje „jiná“ krev.

Cesta z malého severočeského městečka Bohušovic, v němž vystoupil, točitou blátivou silnicí až do ghetta, se vlekla dvě hodiny. Muž v zelenošedých polních uniformách „SS“, kteří na ně na nádraží čekali, hulákali jeden přes druhého a počínali si, jako by před sebou hnali divoký dobytek. Rance se každým krokem protěžkávaly, pomaly, rozvleklý proud se ještě více roztahoval, konec už nebyl k dohlednutí. První lidé začali odhazovat přítěž, někteří jedli, padal jim do úst vlhký sníh, jiní si svlekali kabáty, ženám se lepily dlouhé vlasy na zpocená čela, vločky pozvolna promáčely i silné látky a teprve daleko vpředu se tyčily do kraje strohé, narudlé srázy ghetta, jehož příkopy prudce spadly hluboko dolů a jehož hrady by se sřhaly do veliké výše. Konečně dorazily špičky průvodu k hranicím ghetta.

Do líných esadků vzlouzl život.

Rozetvali se! Začali organizovat nespořádanou masu, rvál žendám, které zůstaly pozadu s dětmi, rance z rukou a odhazovali je stranou, kopali do mužů, kteří už slabostí sami nechali zavazadla stát a hnali je do dvora kasáren zvaných „ústeké“, kde byla prohlídka zavazadel.

Podivné lidské stádo hlučí a hledí hned sem, hned tam, k zemi skloněné hlavy s bílými listky s číselm na krku sledují nehybnou hru velkých dlažebních kostek, vykukujících z nerovné země, občas nesměle a s dětsky buzlívou nerozhodností se snaží prohlédnout; ale ve svém celku je dav neprostupný.

Kolem dokola bláto.

Pestrobarevná mosaika netrpělivě podupává, muži v krásných hedvábných kravaticích, vyslovení kavdrenští šviháci a židovští dělníci s poctivými tvrdými a objemnými ranci, v nichž nejvíce místa zcela bez pochyb zabírá perina, vyšňované ženy s elegantními cestovními kufříky a neceséry z tenké teletiny, černé vyjevené holčičky a plavovlasí kloučkové, nádherné židovské děti, starci v kožíšinových kabátech stříhu minulého století; ze zavazadel jedné staré ženy se drápe na vzduch poloudašná kočka, kterou její paní nechťela z lásky nechat ani sousedům ani Němcům.

V krátké řadě u silné, narudlé zdi kasáren stojí osm statných židovských mládenčů s černožlutými operetními čapkami: policie samosprávy ghetta.

Josef se dívá skulinami mezi namačkanými těly a čeká. Je v něm tolik trpělivosti i nedočkavosti jako v nezdařených lidech kolem. Pozoruje červené cihly stavby a připadá mu směšné, že v ghettě jsou stejné cihly, jako venku.

Náhle se ozvala píšťala. Pronikavý hvízd se cedi zdlouhavě do dvora, zaléhá do uší a osm doposud nehybných těl židovských policistů se dává do práce. Rozestupují se a snaží se transport rozdělit do několika skupin. Zároveň se otvírají přizemní místnosti podél vysokých stěn. Policisté důrazně žádají lidi, aby tam šli. V jejich očích je směr porozumění a nutnosti, v hlasech prosba i žandárská hrubost. Na kraji místnosti se objevili protektorátní četníci.

Začíná prohlídka zavazadel.

Příští židovští nosiči.

Dvorem se rozléhají rozkazy, křik, prosby. Jedna pohotovost odevzdává nově přichází druhé pohotovosti, znovu, rychleji, zmatek vrcholí! Seřadit, vyrovnat, vyvednout zavazadla na nízké dlouhé stoly, vybrat věci, aby kontrolovací vše viděli, uložit opět bleskurychtě všechny svršky, vyndat jen kontraband, tohle nechte ležet, tady to přece nepotřebujete, sundat znovu rance, přenést si všechno o číslo dál, snad jste nemysleli, že už je všechno prohlédnuto, rychleji, rychleji, další — odevzdat nosičům! Neslyšeli jste snad? Odevzdat nosičům! Nebojte se přec tak úzkostlivě o své věci. Copak nerozumíte? Nechte to tu ležet a mažte!

Konečně je už všechno hotovo. Přichází jsou nesporně lehčí, nespořádaná masa je opět na dvoře. Hraďbní kobky

nahlé kulry se znovu zevnitř zavírali a vše vypadá navlas tak jako před dvěma hodinami. V tom strohý výkřik židovského policisty, který stojí u brány, proletí nad hlavami transportu, než si kdo stačí uvědomit, co se děje, vjíždí do dvora nízký, zelený „Opel“ v němž pohodlně rozvaleni jako při výletní cestě, sedí čtyři muži z „SS“, staří zdmí z nádraží v Bohušovicích.

Transport pozvolna ztichl. Jako by se mořská vlna valila zeptedu dozadu. Osm mládenců s čapkami oponentlými černozlutou stužkou stojí s bradami vysunutými před sebe jako voskové svíce; nosiči na místě upustili zavazadla k zemi. Osm set párů očí napjatě očekává, co se bude dít.

Muži v zelenošedém potním stejnokroji vystoupili okázale z vozu. Jeden z nich, střední postavy, hubený a s tvářemi, v nichž světlou ostrá hadi očka, si mne ruce a mří rovnou tam, kde se mu zdá masa srostla. Mává si brčkou stříbrem kovanou hůlkou. Kde se ulička před ním nerozestupuje dosti rychle, zapichne své očka. Zvedá zkroušené hlavy a pohledem hypnotisera je nechá spočinout na sobě; a nezkrášené přibíhají kratičkým silným slehem níže. Rány náli: o to více, že jsou to první rány.

I Josef dostal přes tvář, v očích cítil hořké slzy a v hlavě mu hořl. Po chvíli muži v zelenošedé uniformě se zase usadili ve voze a odjeli. Ovzduší se uvolnilo, velkým

dvorem se rozlehl šum. Transport opouští místo prohlídky a pozvolna, hlučně a s údivem míří v útrobních ghetta.

Ghetto je velký, nenasytný jícen. Lidé přicházejí a odcházejí a každý z nich, jiný svou třídní příslušností, svými zvyky i národností, mimoděk vtiskuje městu svou pěst do tváře. Rozbíjené ze všech stran, denně se mění. Ale v jádře zůstává stejné: přijde-li transport — oleče; odejde-li, splusne!

Nízké domky překrčeně zírají do ulic, často přehrazených ploty, jejich nevinnost je spíše symbolická než skutečná. Zdi dvorů jednotlivých bloků jsou probourány skrz naskrz, což je prostě židovské protipatření na občasné německé zákazy vycházet do ulic. Téměř na každém konci ghetta jsou mohutná kasárna, rozvalená do šíře jako starý tlustý bulldog. Šest cínů hradeb s hlubokými příkopy, svádějícími svou studenou, hladkou srmotou zoudce k poslednímu skoku tvoří hranice ghetta, v jehož geometrickém středu je masivní katolický kostel, jeho brány se otvírají jen na největší křesťanské svátky a několik desítek vězňů katolické víry, tu hledá útulek. Na západ je sto vrcholů kopců zakousnuto do tmavé deštěvé oblohy a kus dále teče mělká a nenápadná řeka Ohře. Přímé ulice směrem na severozápad mají společný název „L“ a číslce a jejich špatně dlážděné sestry od jihovýchodu název „Q“ rovněž s číslováním.

Město má asi 60 000 obyvatel, což ne zcela přesně znamená asi desetkrát tolik, než kolik tu žilo před dvěma roky. Hledí k bezbarvému nebi děravými stříškami a pod tím vším se děje něco podobného, jako v obrovském pivním sudu. Ghetto kvasí! Vůšně a dychtivě!

I vyslovený nedouk pozná obrovský rozdíl mezi dřívějším městem Terezínem a nyníšším ghettom Terezínem, poslechne-li si u kamenných prsou města, jak dýchá!

V tomto dechu jsou křestý nadějí i údery boje. Ghetto, v jehož žíldch proudí neirozmanitější krev, supí horcím, týlovým dechem epidemií a tisíců nemocných, namáčených do skalních děr, shnilého dřeva a vlhkých, polorozpadlých cihel. Chvěje se strachem svých šedesát tisíců, rdousí se výhrů výparů týdnů nemytých stěn, kterým samo vnutilo prosby o polévku z prašného čočkového extraktu, zalyká se špinou, svírá hladem, umírá, třeští dlouhý i bojuje.

(Úryvek z románu Ghetto.)

J. G. Herder

Holubice Noemova

Ze „Tří povídek z východu“ přeložil Pavel Eisner.

Osm dní čekal otec nového světa na návrat lenošaného havrana, potom však nanovo svalal své zástupy, aby vybral pátráče. Ostýchavě přiletěla holubice na jeho pažl a nabídla se k tomu posláni.

„Dcerko věrnosti!“ pravil Noe, „zajisté hodila by ses mi za služebníci poselství dobrého; ale jak chceš konati cestu svou a vykonati posláni své? Což když ochabne křídlo tvé a chopí se tě vichřice a vhodí tě do kalné vlny smrti? Též se nohy tvé šlají bažna a jazyk tvůj si oškliví nečistý pokrm.“

„Kdo,“ pravila holubice, „dává unaveným sílu a křepkost nemohoucimu? Pust mě, zajisté že ti budu služebníci poselství dobrého.“

Odletěla a vznášela se semotamo a nikde nenašla, kde by mohla spočinout; až tu pak se najednou rychle před ní vznesla hora ráje se svým zeleným vrcholkem. Nad ní neměly moci vody potopy; a nebylo holubici na ní žádnáno útočiště. Radosně pospíšila a přiletěla a pokorně se spustila u paty hory. Kvetl tam krásný strom olivový; utrhla lístek stromu, posílala pospíšila zpátky a položila větévku na prsa dítčejícího Noema.

I probudil se a voněla mu z větévky vůně ráje.

Tu se oběrvstvílo srdce jeho; zelený lísteček míru oběrvstvil lid jeho, až se mu pak zjevil jeho zachránce sám a dotvrdil dobré poselství holubice.

Od těch dob se stala holubice služebnicí lásky a míru. Jak stříbro lesknou se křídla její, praví píseň; utkvívající odlesk ráje, který ji oběrvstvil za jejího putování.

ústřední sklad sovětské literatury v Praze, oznamuje novinky ze Sovětského svazu:

G. E. Jefimov: OČERKI

PO NOVOJ I NOVEJŠEJ ISTORII KITAJA.

Čína zaujímá významné místo ve světových dějinách, zvláště pak v posledních třiceti letech, kdy čínský lid udalné a ohětavě bojoval proti všem nepřítelům za šťastný a svobodný život. Kniha pojednává o novověkých dějinách Číny až do r. 1950.

Vyd. Gospolitizdat 1951. Stran 575. Cena Kčs 75.—

G. Skrebickij: OCHOTNICI TROPY.

Autor ve formě uměleckých črt popisuje různé druhy a způsobu lovu. Proslavil charakter a zvláštnosti lovných ptáků a zvířetí SSSR. Kniha je určena nejen pro lovce, nýbrž i pro ostatní čtenáře, kteří nebyli dosud ziskáni pro tento krásný druh sportu.

Vyd. Voenmoizdat 1951. Stran 127. Cena Kčs 7.50.

G. V. Židkov:

RUSSKOJE ISKUSSTVO XVIII VEKA.

Rozbor ruského umění architektury, sochařství, malířství XVIII. století, jehož hodnota je určena a posrzena především jeho vysokou ideovou a estetickou úrovní. Pro ilustraci textu je kniha doplněna velkým množstvím fotografických reprodukcí. — Vyd. Iskusstvo 1951. Stran 142 a 50 ilustrací na křídlovém papíře. Cena Kčs 87.50.

N. Vengrov - M. Efros:

ZIZN' NIKOLAJA OSTROVSKOGO.

Vyprávění o životě, boji a práci významného sovětského spisovatele, který přes své těžké životní útrpení stál v prvních řadách bojovníků na ideologické frontě za vybudování socialismu v Sovětském svazu.

Vyd. Detiziz 1951. Stran 232. Cena Kčs 17.50.

Tyto knihy dostanete ve všech knihkupeckých prodejnách, v krajských prodejnách SOVETSKAJA KNIGA nebo přímo v Ústředním skladu sovětské literatury v Praze II, Václavské nám. 30.